

УДК 351.84 : 314.114 (477)

РОЗРОБЛЕННЯ ОСНОВНИХ ПОЛОЖЕНЬ СТРАТЕГІЇ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ НАРОДЖУВАНOSTІ В УКРАЇНІ

Афанасьєва Ю. В.,

к. держ. упр.,

доцент кафедри соціальної і гуманітарної політики,

Харківський регіональний інститут державного управління

Національної академії державного управління при Президентові України,

м. Харків

Запропоновано основні положення стратегії підвищення рівня народжуваності в Україні в середньостроковій перспективі, що визначають систему цілей, принципів, пріоритетних завдань, напрямів діяльності державних органів влади, основних механізмів реалізації. Надано перелік очікуваних результатів, виражених у вигляді покращання кількісних і якісних показників у різних сферах життєдіяльності сім'ї із зазначенням оцінних індикаторів.

Ключові слова: стратегія підвищення народжуваності, принципи стратегії, механізми підтримки сім'ї, сім'я.

Afanasiyeva Yu. V.,

PhD in Public Administration,

Associate Professor of Social and Humanitarian Policy Department,

KRI NAPA, Kharkiv

WORKING OUT OF THE HIGHLIGHTS OF THE STRATEGY FOR THE BIRTH RATE INCREASE IN UKRAINE

The highlights of the Strategy for the birth rate increase in Ukraine in the middle-term perspective that determine a system of goals, principles, a set of tasks, activities for public authorities, and a number of the main implementation mechanisms have been suggested. The author has given the list of the expected results expressed in qualitative and quantitative indexes in different areas of family life with evaluation indicators.

Key words: strategy for the birth rate increase, strategy principles, mechanisms for family support, family.

Постановка проблеми. Необхідність розроблення стратегії підвищення рівня народжуваності в Україні, комплексу заходів і механізмів її реалізації зумовлена потребою в подоланні депопуляційних процесів унаслідок поглиблення демографічної кризи для запобігання загрози національній безпеці України в соціально-економічній царині.

Народжуваність є одним з основних демографічних показників, що впливає на чисельність населення, його статево-вікову структуру, трудовий потенціал країни. Падіння рівня народжуваності являє собою одну з фундаментальних причин загострення демографічної кризи.

У Програмі дій Міжнародної конференції з питань народонаселення і розвитку (Каїр, 1994 р.) наголошується на необхідності з боку урядів країн посибити увагу до демографічної політики, зокрема до програм у галузі планування сім'ї в рамках формування політики; розробити закони і політику, що забезпечили б ефективнішу підтримку сім'ї, яка є основною ланкою суспільства, що має право на всебічну підтримку та захист.

Аналіз публікацій за темою дослідження. Вивчення функціонування інституту сім'ї, а також здійснення аналізу демографічних проблем у про-

цесі запобігання демографічній кризі вже тривалий час є темою досліджень таких вчених, як І. Курас, Е. Лібанова, С. Пиріжков, І. Прибиткова, В. Скуратівський, А. Баттерфілд, П. Мак-Дональд та багато інших. У наукових працях Г. Атаманчука, В. Бакуменка, А. Дегтяря, В. Єлагіна, Д. Карамішева, Г. Одинцової, Н. Нижника та інших містяться теоретико-методологічні засади теорії державного управління, які покладено в основу розроблення механізмів державної підтримки сім'ї.

Метою написання статті є визначення основних положень Стратегії підвищення рівня народжуваності в Україні, а також очікуваних результатів від її упровадження.

Виклад основного матеріалу. Подолання демографічної кризи є складним і тривалим процесом. Урахування демографічного складника під час здійснення державної політики дозволить пригальмувати процес зниження народжуваності. Державні органи влади, з метою збільшення рівня народжуваності, мають проводити постійний моніторинг результатів управлінських рішень у царині демографічної політики.

Сімейно-центристський підхід має стати ключовим під час імplementації демографічної політики для забезпечення підвищення рівня народжуваності, оскільки сім'я становить собою головний соціальний інститут відтворення населення.

Метою Стратегії є подолання негативних факторів впливу на рівень народжуваності шляхом забезпечення необхідних умов розвитку інституту сім'ї для належного виконання ним репродуктивної функції.

Стратегію спрямовано на забезпечення необхідних умов для розвитку інституту сім'ї з метою подолання впливу негативних факторів на рівень народжуваності в Україні.

Стратегія базується на певних принципах. Принцип поєднання кількісних і якісних показників народжуваності повинен лягти в основу формування й реалізації державної демографічної політики, оскільки за кількісними показниками народжуваності Україна не відхиляється від західноєвропейського зразка, проте за якісними показниками вона відрізняється значною мірою. Поліпшення матеріального становища дітей є одним з орієнтирів сімейної політики країн ЄС і має стати одним із пріоритетів національної політики, під якою розуміється комплексний підхід, що полягає в забезпеченні матеріальної підтримки сімей із дітьми, зайнятості обох батьків і відповідної системи догляду за дітьми.

Принцип гендерної рівності полягає в забезпеченні рівних можливостей для жінок і чоловіків як у площині здійснення професійної діяльності, так і в царині материнства і батьківства. Необхідно забезпечувати жінкам рівні можливості з чоловіками займатися трудовою діяльністю за рахунок створення умов для раннього виходу на роботу після народження дитини, як це відбувається в розвинених країнах світу, за одночасного розвитку системи дошкільної освіти. Водночас потрібно збільшувати рівень залучення чоловіків до процесу виховання нащадків, що як вивільнить матір від процесу виховання на певний час, так і позитивно впливатиме на відповідальність чоловіків за дитину завдяки наданню батькам можливості по черзі перебувати в декретній відпустці за збереження заробітної плати чоловіка в повному обсязі протягом встановленого періоду.

Результатом дотримання двох перших принципів стане усунення нерівності серед сімей із дітьми за матеріальним критерієм, що є наступним принципом Стратегії. Це забезпечить подолання дискримінації дітей із сімей, матеріальний рівень яких є низьким. За рахунок державної підтримки діти з таких сімей не будуть відчувати себе неповноцінними і матимуть змогу отримати всі необхідні ресурси для повноцінного розвитку й виховання.

Принцип участі представників різних верств населення й організацій у вирішенні демографічних проблем є основоположним як для розвитку самого громадянського суспільства, так і для забезпечення всебічної підтримки інституту сім'ї у процесі подолання проблем, що виникають, сприяючи в такий спосіб підвищенню дітородної діяльності й підвищенню значущості демографічних проблем у суспільній свідомості.

Принцип субсидіарності сприятиме підвищенню рівня самовідповідальності сімей із дітьми за свій розвиток і своє майбутнє. У свою чергу, цей принцип визнає вирішальну роль громадських організацій у процесі вирішення демографічних проблем, зокрема питань розвитку сім'ї, які мають порушувати найважливіші й нагальні питання та сприяти їхньому вирішенню.

Під час формування Стратегії необхідно враховувати всі можливі фактори, що чинять негативний вплив на рівень народжуваності і ступінь розвитку соціального інституту сім'ї, а також спиратися на притаманні демократичній державі принципи субсидіарності та партисипативності.

Процес підвищення рівня народжуваності в країні повинен мати випереджальний і безперервний характер, бути гнучким і адаптивним до змін, що відбуваються в суспільстві та всередині інституту сім'ї як в Україні, так і в інших країнах світу. Цей процес повинно бути спрямовано на досягнення сталого демографічного розвитку завдяки визначенню таких пріоритетів, які може бути реалізовано за умови упровадження сімейно орієнтованої моделі державної підтримки народжуваності, у рамках якої ключові соціальні інститути сконцентрують свою увагу на розвитку інституту сім'ї як єдиної передумови виходу з демографічної кризи [2].

Ще однією умовою для успішного досягнення цілей Стратегії є врахування демографічного складника в інших видах політики. До переліку їх входить соціальна політика в царинах освіти, зайнятості, охорони здоров'я, сімейна політика, політика соціального захисту, податкова політика та ін. Такий підхід дозволить комплексно вирішувати проблему подолання депопуляції населення, сприятиме якнайшвидшому виходу з демографічної кризи.

Розкриємо сутність кожного з пріоритетів. Для забезпечення *всебічної підтримки інституту сім'ї* необхідно: підвищити рівень матеріального добробуту сімей із дітьми шляхом перегляду чинної системи допомоги сім'ям із дітьми; запровадити адресну компенсацію сім'ям із дітьми на придбання певних товарів та послуг; здійснити підтримку сімейних підприємств; привести розмір прожиткового мінімуму у відповідність до наявних проблем сімей із дітьми з урахуванням інфляційних процесів і падіння рівня національної валюти; проводити заходи із забезпечення молодих сімей і сімей із дітьми житлом.

Піднесення ролі й цінності сім'ї в суспільстві має відбуватись завдяки запровадженню таких інструментів, як проведення пропаганди сімейного способу життя й сім'ї з декількома дітьми серед населення із залученням засобів масової інформації; організації заходів, спрямованих на зміцнення й

розвиток соціальної реклами як єдиного виду реклами, що висвітлює суспільно значущі проблеми і шляхи запобігання їм; доповнення навчальних програм тематичними заходами, спрямованими на інформування молоді щодо наслідків демографічної кризи для суспільства і держави, переваг сімейного способу життя і наявності декількох дітей у сім'ях, ризиків, пов'язаних із відмовою від народження дітей тощо.

Для покращання стану репродуктивного здоров'я населення потрібне розроблення комплексу заходів, спрямованих на його збереження і зміцнення, для чого необхідне використання таких інструментів, як розширення мережі центрів та служб із планування сім'ї, особливо в малих містах та в сільській місцевості; розроблення державної програми з профілактики збереження репродуктивного здоров'я населення і протидії абортам; посилення заходів із запобігання дитячій і материнській смертності, удосконалення надання медичної допомоги вагітним жінкам, матерям, які годують груддю, дітям у віці до трьох років, особливо тим сім'ям, що знаходяться у важких життєвих умовах, мають невеличкі доходи та ін.

Вирішення завдання із залучення широкого кола суб'єктів до розв'язання демографічних проблем вимагає таких соціальних технологій: запровадження ринкових механізмів та інструментів у соціальну сферу, зокрема у сферу соціальних служб; розроблення й запровадження комплексу заходів, спрямованих на розвиток недержавних організацій, які можуть виконувати функції, що належать державним та місцевим органам влади; вивчення зарубіжного досвіду діяльності інститутів громадянського суспільства, а також добродійних і благодійних організацій із надання послуг і вирішення проблем сімей із дітьми, механізмів отримання зворотного зв'язку зі "споживачами" таких послуг тощо.

Підвищення ступеня активності сім'ї у здійсненні діяльності з регулювання демографічних процесів, у першу чергу виходячи з необхідності розвитку відповідальності й самостійності сім'ї для запобігання утриманським настроям. Досягти цього можна шляхом проведення таких заходів, як створення сімейних комітетів, до складу яких входитимуть представники різних типів сімей, активісти, представники громадських організацій для підвищення суспільної активності у вирішенні проблем сім'ї і демографічних проблем; ініціювання, організація і проведення заходів за тематикою підвищення рівня захисту прав і свобод сімей із дітьми, використовуючи успішний зарубіжний досвід у цій сфері та ін.

Вищезгадані заходи мають відбуватися за підтримки органів місцевого самоврядування, представників бізнес-сектора, благодійних і добродійних організацій.

Механізми реалізації Стратегії мають включати організаційно-правовий, соціально-економічний, інформаційно-мотиваційний та медико-соціальний механізми [1].

Упровадження всіх механізмів державної підтримки сім'ї має відбуватися з урахуванням особливостей переходу до ринкової економіки, факторів впливу на розвиток інституту сім'ї, ступінь виконання нею репродуктивної функції [2]. Необхідно забезпечити виконання національних спеціальних програм належним фінансуванням, в основу якого має лягти поєднання державного, регіонального і місцевого бюджетів із бюджетами приватних суб'єктів, благодійних та інших фондів та організацій.

У результаті запровадження Стратегії очікується зміна якісних і кількісних показників, а саме:

1. У сфері просімейної демографічної політики покращання основних показників народжуваності: підвищення сумарного коефіцієнта народжуваності (з 1,3 у 2016 р. до 1,5 у 2026 р.); підвищення кількості середньодітних сімей (на 9,9 %).

З метою поліпшення соціально-економічних умов розвитку інституту сім'ї очікуваним результатом повинно бути збільшення кількості сімей, що покращили свої житлові умови; рівня сукупного доходу сімей за рахунок отримання заробітної плати обома батьками при запровадженні сприятливої для сім'ї політики зайнятості.

2. У сфері поліпшення стану репродуктивного здоров'я населення підвищення обізнаності населення щодо важливості народження дітей для жінок, негативних наслідків переривання вагітності й небажання народжувати зменшення смертності серед немовлят (до 6,5 %); зниження відсотка захворювань сечостатевої системи (до 15 %); зниження материнської смертності (до 9,5 %).

3. У сфері піднесення іміджу сім'ї, її важливої і виключної ролі в житті людини, суспільства і держави, збереження сімейних цінностей у суспільстві, що сприятимуть зміні дітородних орієнтацій населення в бік дводітної сім'ї, за рахунок підвищення кількості сімей із дітьми підвищення рівня шлюбності (на 13 %); зниження рівня розлучуваності (на 10 %); зменшення частки неповних сімей (на 5 %); підвищення чисельності народжених у шлюбі дітей (на 2,3 %).

4. У сфері підвищення суспільної свідомості й обізнаності щодо сучасної демографічної ситуації, загроз і наслідків від неї: збільшення кількості навчальних програм закладів освіти всіх рівнів, до змісту яких було внесено теми "Демографічний розвиток: виклики часу", "Сім'я в моєму житті" чи ін.; підвищення кількості комунікативних заходів за цією тематикою за участі учнів, студентів (на рік); збільшення кількості продукції соціальної реклами (візуального, аудіо та іншого типів), спрямованої на висвітлення зазначених проблем.

4. У сфері збільшення ступеня участі широкого кола суб'єктів у подоланні демографічних проблем за рахунок розширення мережі громадських організацій, що опікуватимуться проблемами сімей із дітьми, і участі державних організацій, приватних компаній, добровільних, неприбуткових, неурядових організацій та інших представників громадянського суспільства, комерційних і некомерційних, комунальних підприємств та установ, збільшення кількості громадських, добровільних, волонтерських організацій, що опікуються проблемами сім'ї, тощо.

5. У сфері вдосконалення законодавчої бази з регулювання різноманітних сфер життєдіяльності сім'ї, а також управлінського складника державного регулювання демографічних процесів відповідно до сучасних етапів розвитку інституту сім'ї удосконалення низки законодавчих актів, а також прийняття нових нормативно-правових актів, що регулюють державну демографічну політику; удосконалення чинних, а також розроблення додаткових цільових програм із підвищення рівня народжуваності, підтримки інституту сім'ї.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. З метою вдосконалення концептуальних підходів до формування й реалізації державної демографічної політики обґрунтовано основні складники стратегії підвищення рівня народжуваності в Україні, що визначає організаційні, правові, економічні засади державної демографічної

політики у сфері підтримки сім'ї. Метою стратегії є подолання негативних факторів впливу на рівень народжуваності шляхом забезпечення необхідних умов розвитку інституту сім'ї для належного виконання ним репродуктивної функції завдяки вирішенню комплексу завдань за рахунок удосконалення механізмів державної підтримки сім'ї в середньостроковій перспективі.

Список використаних джерел

1. Афанасьєва Ю. В. Запровадження сімейно орієнтованої моделі державної підтримки народжуваності як інструмент подолання депопуляційних процесів в Україні. *Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. пр.* Харків: Вид-во ХарПІДУ НАДУ "Магістр", 2016. № 2. С. 211–216.

2. Афанасьєва Ю. В. Чинники репродуктивної дисфункції сучасної української сім'ї як об'єкта державної демографічної політики. *Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. пр.* Харків: Вид-во ХарПІ НАДУ "Магістр", 2014. № 1 (45). С. 309–315.

Надійшла до редколегії 19.11.2018 р.

УДК 35.316

ОЦІНКА ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В ХарПІ НАДУ: СОЦІОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Калінкіна Н. В.,

*к.держ.упр., начальник навчально-лабораторного комплексу,
Харківський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України,
м. Харків*

Герасименко А. Г.,

*провідний фахівець відділу з координації наукової роботи та докторантури,
Харківський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України,
м. Харків*

Визначено фактори, що впливають на якість освітніх послуг у виші, мету отримання вищої освіти студентами і слухачами ХарПІ НАДУ, з'ясовано рівень їхньої задоволеності якістю освіти та навчальним процесом у закладі вищої освіти. Проведено аналіз оцінки освітніх послуг, які отримують студенти та слухачі Інституту.

Ключові слова: якість освіти, вища освіта, заклад вищої освіти, оцінка якості, освітні послуги, соціологічне опитування.

Kalinkina N. V.,

PhD in Public Administration, Head of Training and Laboratory Complex, KRI NAPA, Kharkiv

Herasymenko A. H.,

Leading Specialist of Research Coordination and Doctoral Training Department, KRI NAPA, Kharkiv

ASSESSMENT OF HIGHER EDUCATION QUALITY AT KRI NAPA: SOCIOLOGICAL ASPECT

The paper determines the factors that influence educational services quality at a HEI and the aim of acquiring higher education by the undergraduate and postgraduate students of KRI NAPA. The level of their satisfaction with education quality and educational process at a higher educational institution has been evaluated. The assessment of educational services obtained by the Institute's undergraduate and postgraduate students has been analyzed.

Key words: education quality, higher education, higher educational institution, quality assessment, educational services, sociological poll.

© Калінкіна Н. В., Герасименко А. Г., 2018